

Lakivaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta direktiiviksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston sekä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin torjumisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2004/68/JHA korvaamisesta

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta direktiiviksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston sekä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin torjumisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2004/68/JHA korvaamisesta (U 14/2024 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Kristiina Koivukari, oikeusministeriö
- erityisasiantuntija Pekka Vasara, sisäministeriö
- neuvotteleva virkamies Päivi Kantanen, työ- ja elinkeinoministeriö
- laamanni Antero Nuotto, Pirkanmaan käräjäoikeus
- valtionsyyttäjä Heidi Savurinne, Syyttäjälaitos
- rikoskomisario Jyri Hiltunen, keskusrikospoliisi
- juristi Merike Helander, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- johtava asiantuntija Sini Stolt, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- asiantuntija Netta Puustinen, Exit ry
- lakimies Elisa Trejtnar, Rikosuhripäivystys
- lakimies Patrik Metsätähti, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- asianajaja Minna Pilviö, Suomen Asianajajaliitto
- talous- ja hallintojohtaja Juuso Luomala, Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry
- järjestöpäällikkö Rainer Anttila, Suomen Olympiakomitea ry
- professori Sakari Melander

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- sosiaali- ja terveysministeriö
- Oikeusrekisterikeskus
- Rikosseuraamuslaitos

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Euroopan komissio on 6.2.2024 antanut ehdotuksen (COM(2024) 60 final) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi, jolla muutettaisiin Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä 2011/93/EU lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2004/68/YOS korvaamisesta.

Direktiiviehdotus on osa EU:n strategiaa lasten seksuaalisen hyväksikäytön tehokkaammaksi torjumiseksi vuodelta 2020. Strategiassa on tunnistettu tarve arvioida lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta annetun direktiivin tarkoituksenmukaisuutta, kun huomioidaan viimeisen vuosikymmenen aikana tapahtunut yhteiskunnallinen ja teknologinen kehitys.

Ehdotuksen sisältö ilmenee tarkemmin valtioneuvoston kirjelmästä.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto suhtautuu direktiiviehdotuksen tavoitteisiin lähtökohtaisesti myönteisesti. Valtioneuvosto pitää yleisesti tärkeänä toimia tehokkaasti lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston torjumiseksi. Direktiiviehdotuksessa on samoja tavoitteita kuin pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa vakavien lapsiin kohdistuvien rikosten uhrien suojelemisesta.

Valtioneuvosto pitää periaatteellisesti kannatettavana, että EU:ssa on yhteiset vähimmäissäännökset vakavista lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista. Direktiiviehdotuksen sisältämät vähimmäissäännöt rikosten määrittelystä ovat laaja-alaisia ja joiltain osin soveltamisalaltaan epätasällisia. Jatkoneuvotteluissa säännöksiä tulisi vielä arvioida ja pyrkiä tarkentamaan niitä niin, että ne ovat soveltamisalaltaan tarkoituksenmukaisia ja yleisten perusoikeuksien rajoitusedellytysten mukaisia.

Valtioneuvoston näkemyksen mukaan rangaistuksia koskevia velvoitteita tulisi arvioida yhdessä rikolliseksi säädettyjen tekojen kanssa ja pyrkiä siihen, että rangaistukset ovat rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen mukaiset. Huomioon tulee ottaa myös direktiivin soveltamisalaan kuuluvan rikollisuuden kehitys ja unionin yhteiset tavoitteet sen tehokkaassa torjunnassa.

Valtioneuvosto katsoo, että rikosten syyteoikeuden vanhentumisaikojen tulee olla riittävän pitkiä rikosvastuun toteutumiseksi. Erityisesti lapsiin kohdistuvien rikosten osalta on tärkeää, että vanhentumisaajat ovat riittäviä vielä sen jälkeen, kun uhri on tullut täysi-ikäiseksi. Direktiivissä säädettyjen vanhentumisaikojen määrittelyssä tulisi pyrkiä tarkoituksenmukaisiin ratkaisuihin ja ottaa huomioon jäsenvaltioiden järjestelmien perusteet. Lisäksi rikokseen perustuvan vahingonkorvausvastuun vanhentumisen osalta tulisi vastuun toteutumisen ohella kiinnittää huomiota sääntelyn riittävään selkeyteen ja ennakoitavuuteen sekä pyrkiä siihen, että sääntely voidaan sovittaa yhteen kansallisen vanhentumissääntelyn kanssa direktiivin tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseksi.

Valiokunnan lausunto LaVL 10/2024 vp

Ehdotukset vastaavat osittain naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta annetun direktiiviehdotuksen (U 32/2022 vp) sekä rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevan direktiivin muutosehdotuksen (U 44/2023 vp) sisältämää sääntelyä. Siltä osin kuin direktiiviehdotukset sisältävät samanlaista sääntelyä kuin mainituissa direktiiviehdotuksissa, neuvotteluissa tulee ottaa huomioon kyseisissä direktiiviehdotuksia koskevissa neuvotteluissa tehdyt ratkaisut.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Komission direktiiviehdotuksessa on kyse lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan direktiivin muuttamisesta. Sen tavoitteena on korjata voimassa olevan direktiivin täytäntöönpanon puutteita ja varmistaa, että lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta ja riisto on rangaistavaa kaikissa muodoissaan, mukaan lukien viimeaikaisen teknologisen kehityksen mahdollistamat tekemuodot. Lisäksi tarkoituksena on tehostaa rikosten ennaltaehkäisyä ja torjuntaa, vahvistaa rikosten uhreille tarjottavaa tukea sekä edistää rikosten ennaltaehkäisemisen ja torjunnan koordinaatiota jäsenvaltioissa ja niiden välillä.

Lakivaliokunta pitää direktiiviehdotusta tarpeellisena ja ajankohtaisena sekä sen tavoitteita lähtökohtaisesti kannatettavina. Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat hyvin vahingollisia ja vaarallisia rikoksia, joista voi aiheutua pitkäaikaisia haittoja lapsen terveydelle ja kehitykselle (ks. mm. LaVM 24/2018 vp, s. 14 ja LaVM 10/2022 vp). Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia tapahtuu teknologian kehityksen myötä myös verkkovälitteisesti, mikä on tärkeää ottaa huomioon asiaa koskevassa sääntelyssä. Verkkovälitteiset seksuaalirikokset ylittävät usein valtioiden rajoja, mikä korostaa valtioiden viranomaisten yhteistyön merkitystä rikollisuuden torjunnassa ja selvittämisessä.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa huolta on kannettu muun muassa erityisen haavoittuvassa asemassa olevista ja päihdekäytöllä oireilevista nuorista, joiden turvatonta tilannetta jotkut aikuiset hyödyntävät tarjoamalla esimerkiksi yösijaa, päihteitä ja ruokaa seksuaalisia tekoja vastaan. Lisäksi digitaalisilla alustoilla toimii saadun selvityksen mukaan myös alaikäisiä, jotka tuottavat seksuaalista sisältöä korvausta vastaan. Alustoilla toimimista markkinoidaan houkuttelevilla tavoilla erityisesti nuorille.

Direktiiviehdotuksen keskeisimmät muutosehdotukset koskevat uudenlaisia kriminalisointeja, enimmäisrangaistusten koventamista, oikeushenkilön rangaistusvastuuta, vanhentumisaikoja, ilmoittamisvelvollisuutta rikosepäilystä ja rikosrekisteritietojen pyytämisvelvollisuutta. Voimassa olevaan direktiiviin verrattuna ehdotus laajentaa rangaistavan käyttäytymisen alaa ja ankaroittaa rangaistusasteikkoja.

Direktiiviehdotuksen ei kuitenkaan yleisesti ottaen arvioida tuovan suuria muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön ottaen huomioon, että seksuaalirikoksia koskeva rikoslain 20 luvun sääntely on hiljattain uudistettu. Tuossa yhteydessä lapsiin kohdistuvat rikokset luokiteltiin entistä vaka-

Valiokunnan lausunto LaVL 10/2024 vp

vammiksi ja niiden rangaistukset ankaroituivat. Lisäksi hallitusohjelmaan sisältyy kirjauksia, joilla on merkitystä lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten kannalta.

Direktiiviehdotusta on kuitenkin tarpeen jatkoneuvotteluissa vielä arvioida huolellisesti, sillä ehdotetut kriminalisointivelvoitteet ovat paikoin laaja-alaisia ja epätasällisia. Valiokunta korostaa myös kansallisen liikkumavaran varmistamista. Valiokunta kiinnittää oman toimialansa näkökulmasta huomiota seuraaviin seikkoihin.

Aineellisen rikosoikeuden lähentäminen vähimmäissäännöin

Direktiiviehdotus perustuu muun muassa Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT-sopimus) 83 artiklan 2 kohtaan, jonka nojalla voidaan säätää rikosten ja seuraamusten määrittelyä koskevista vähimmäissäännöistä erityisen vakavan rajat ylittävän rikollisuuden alalla. Direktiiviehdotus on kuitenkin hyvin yksityiskohtainen sisältäen säännöksiä myös muun muassa suostumukselle asetettavista oikeudellisista edellytyksistä, oikeushenkilön rangaistusvastuusta, seuraamusten koventamisperusteista ja vanhentumisajoista. Valiokunnan mukaan direktiiviehdotusta koskevissa jatkoneuvotteluissa on aiheellista kiinnittää huomiota siihen, onko kaikissa velvoitteissa kyse rikoksia ja seuraamuksia koskevista vähimmäissäännöistä, sillä niillä voi usein olla huomattavia vaikutuksia kansalliseen rikosoikeuteen. Aiempiin lausuntoihinsa viitaten valiokunta kantaa huolta liian pitkälle menevästä EU:n rikosoikeudellisesta sääntelystä (ks. LaVL 5/2024 vp, s. 6 ja LaVL 4/2024 vp, s. 4 ja kyseisissä lausunnoissa viitatus aiemmat lausunnot).

Kriminalisoinnit

Keskeinen muutosehdotus koskee lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin käsitteen muuttamista siten, että siihen sisällytetään myös ohjeet ja oppaat, jotka helpottavat esimerkiksi kuva- ja videomateriaalin hankkimista ja julkaisemista (direktiiviehdotuksen 2 artiklan 3 kohdan e alakohta). Ehdotus merkitsee niin kutsuttujen "pedofiilikäsikirjojen" lisäämistä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin määritelmään. Valiokunta pitää tärkeänä, että ehdotetun sääntelyn toteuttamisen mahdollisuuksia arvioidaan, sillä kyseisiä käsikirjoja ja oppaita voidaan pitää paheksuttavina. Määritelmämuutosta tulee kuitenkin jatkoneuvottujen aikana vielä selvittää ja arvioida huolellisesti kriminalisointiperiaatteiden ja perusoikeuksien kannalta (ks. U, s. 21). On otettava huomioon, että kyseiset oppaat ja käsikirjat poikkeavat luonteeltaan merkittävästi seksuaaliväkivaltaa todistavasta materiaalista, ja ehdotettu määritelmämuutos laajentaa kriminalisointivelvoitteen alaa merkittävästi.

Valtioneuvoston kirjelmässä ehdotettua 7 artiklaa on tarkasteltu suhteessa rikoslain houkuttelu- ja kajoamisrikoksiin (RL 20:14—15, 18). Valiokunnan saaman selvityksen perusteella kyseistä tarkastelua on tarpeen täsmentää, sillä artiklan kriminalisointivelvoite koskee tilanteita, joissa tekijä antaa tai lupaa rahaa tai muun korvauksen toiselle henkilölle saadakseen tämän tekemään lapseen kohdistuvan, artiklassa tarkoitetun seksuaalirikoksen. Tällaisessa korvauksen tarjoamisessa voi olla kyse yllyttämisestä tai avunannosta artiklassa viitattuihin rikoksiin. Yllytys ja avunanto eivät kuitenkaan kata tilanteita, joissa henkilö antaa tai lupaa korvauksen, mutta korvauksen tarjoaminen ei johda mihinkään rikokseen tai rikoksen yritykseen. Näin ollen artiklaehdotuksen toteutuessa se edellyttää tällaisen teon kriminalisoimista rikoslaissa.

Valiokunnan lausunto LaVL 10/2024 vp

Valiokunta katsoo myös, että ehdotetun 7 artiklan sanamuotoa on aiheellista pyrkiä vielä selventämään, sillä siitä ei käy ilmi direktiiviehdotuksen perusteluista ilmenevä tarkoitus varmistaa, että kaikissa jäsenvaltioissa kriminalisoidaan lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan reaaliaikainen suoratoisto.

Direktiiviehdotuksen uudessa 8 artiklassa velvoitetaan kriminalisoimaan sellaisen verkkopalvelun tai ”tietoyhteiskunnan palvelun” hallinnointi tai ylläpito, jonka tarkoituksena on helpottaa tiettyjen direktiiviehdotuksen artikloissa tarkoitettujen lapsiin kohdistuvien rikosten tekemistä. Direktiiviehdotuksen perustelujen mukaan tarkoitus on puuttua ennen kaikkea rikoksentekijöiden toimintaan pimeässä verkossa, mikä ei kuitenkaan ilmene artiklaehdotuksen sanamuodosta. Kuten valtioneuvoston kirjelmässä todetaan, kysymys verkkoalustan tai -palvelun ylläpitäjän rikosoikeudellisesta vastuusta ei ole yksiselitteinen (ks. U, s. 13). Artiklaehdotuksen perusteella ei ole myöskään suoraan pääteltävissä, minkälainen toiminta on sen perusteella säädettävä rangaistavaksi. Saamansa selvityksen perusteella valiokunta katsoo, että ehdotuksessa käytetyt käsitteet ja kriminalisointivelvoitteen ala tulee määritellä tarkemmin.

Seuraamukset

Direktiiviehdotuksen luonnollisia henkilöitä koskevat enimmäisrangaistuksen vähimmäismäärät ovat voimassa olevaa direktiiviä merkittävästikin ankarampia. On selvää, että lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevan sääntelyn tulee mahdollistaa tuntuvat rangaistukset, mutta niiden tulee olla myös rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen mukaisia. EU-tasolla rangaistustasoja määriteltäessä tulee myös kunnioittaa jäsenvaltioiden kansallisten rangaistusjärjestelmien sisäistä johdonmukaisuutta (ks. esim. LaVL 4/2024 vp, s. 6, LaVL 13/2023 vp, s. 7, LaVL 5/2023 vp, s. 5, LaVL 17/2022 vp, s. 5 ja 6, LaVL 2/2022 vp, s. 7, LaVM 9/2021 vp, s. 4, LaVL 7/2021 vp, s. 9 ja 10, LaVL 15/2017 vp, s. 4, LaVM 29/2014 vp, s. 3 ja LaVL 16/2013 vp, s. 3 ja 4).

Oikeushenkilöille tuomittavan enimmäissakon tulee direktiiviehdotuksen mukaan olla vähintään yksi tai viisi prosenttia oikeushenkilön maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta sakon langettamista edeltäneeltä tilikaudelta (14 artiklan 2 ja 3 kohta). Ehdotettu sääntely vastaa viimeaikaisia EU:ssa valmisteltuja muita direktiiviehdotuksia, joiden yhteydessä lakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että muutos edellyttää toteutuessaan rikoslain sääntelyn perustavanlaatuisia muuttamista (ks. esim. LaVL 4/2024 vp, s. 6, LaVL 4/2023 vp, s. 6, LaVL 34/2022 vp, s. 5 ja LaVL 28/2022 vp, s. 6). Valiokunta pitää tärkeänä, että oikeushenkilölle määrättävissä seuraamuksissa säilyy riittävä kansallinen liikkumavara ja että sääntely, mahdollisimman johdonmukaista suhteessa muuhun EU:n tason sääntelyyn (ks. LaVL 4/2024 vp, s. 6 ja LaVL 4/2023 vp, s. 6 ja 7).

Raskauttavat seikat

Direktiiviehdotus sisältää uusia raskauttavia seikkoja koskevia säännöksiä. Valiokunta toteaa, että se on aiemmassa lausuntokäytännössään suhtautunut rikoslajispesifeihin koventamis- ja lieventämisperusteisiin kielteisesti ja katsonut, että EU:n tasolla pitäisi välttää sellaisia uudistuksia, jotka pakottavat kansallisella tasolla muotoilemaan uudestaan kaikille tai monille rikoksille yhteisiä seuraamuksen määrittämistä koskevia normeja (ks. mm. LaVL 4/2024 vp, s. 7, LaVL 9/2022 vp, s. 4 ja 5 ja LaVL 34/2022 vp, s. 5). Valiokunta pitää tärkeänä, että jatkoneuvotteluissa sään-

Valiokunnan lausunto LaVL 10/2024 vp

tely pyritään muotoilemaan tavalla, joka mahdollistaa jatkossakin riittävän kansallisen liikkumavaran.

Vanhentumisajat

Direktiiviehdotuksen syyteoikeuden vanhentumisajat (18 artikla) ovat monelta osin pidempiä kuin kansalliset rikoslain 8 luvussa säädetty vanhentumisajat siitakin huolimatta, että lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten pidemmistä vanhentumisajoista on säädetty erikseen.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten erityisille vanhentumisajoille on useita lasten erityiseen suojeluun liittyviä hyväksyttäviä perusteita, ja vanhentumisaikojen tulee olla riittävän pitkiä rikosvastuun toteuttamiseksi. Valtioneuvoston tavoin valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että direktiivin vanhentumisaikoja koskevat velvoitteet ovat tarkoituksenmukaisia ja ne ovat yhteensovittavissa rikoslaissa omaksuttujen sääntelyratkaisujen kanssa.

Tässä yhteydessä valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että asiantuntijakuulemisessa on tuotu esiin, että rikoslain 20 luvun 18 §:ssä säädetyn lapsen houkuttelurikoksen lyhyt vanhentumisaika on osoittautunut käytännössä ongelmalliseksi. Vanhentumisaikaa on siten tarpeen arvioida kansallisestikin.

Rikostaustan selvittäminen

Direktiiviehdotuksen 12 artiklassa edellytetään, että lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittäminen säädetään jäsenvaltioissa velvollisuudeksi voimassa olevassa direktiivissä säädetyn oikeuden sijasta. Tarkoitus on torjua riskejä siitä, että rikoksentekijät pääsevät takaisin lasten pariin työn tai vapaaehtoistoiminnan kautta. Valtioneuvoston kirjelmässä ehdotetun artiklan vaikutuksia on käsitelty lähinnä Oikeusrekisterikeskuksen toiminnan kannalta (ks. U, s. 18 ja 19).

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittäminen on jo kansallisesti säädetty työnantajan velvollisuudeksi rekrytoitaessa henkilöä sellaisiin tehtäviin, joissa hän on henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisten kanssa (laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä, 504/2002). Tämä velvollisuus ei kuitenkaan koske tilanteita, joissa työ kestää yhden vuoden aikana yhteensä enintään 3 kuukautta. Vapaaehtoistoiminnan järjestäjälle vuorostaan on säädetty oikeus pyytää rikosrekisteriote tämän ottaessa vapaaehtoisia tehtäviin, joihin liittyy henkilökohtaista vuorovaikutusta alaikäisen kanssa (laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä, 148/2014). Jos direktiiviä muutetaan komission ehdottamalla tavalla, kansallista lainsäädäntöä tulee muuttaa niin, että lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittäminen on velvoittavaa kaikissa tilanteissa, myös lyhytaikaisissa työsuhteissa ja vapaaehtoistoiminnassa.

Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisessa työ- ja elinkeinoministeriö on tuonut esiin, että direktiiviin ehdotettu muutos voi johtaa kunnissa lakisääteisten palvelujen ja tehtävien hoitamisen vaikeutumiseen ja siihen, että lain mukaisten palvelujen tarjontaa voidaan joutua rajoittamaan tilanteissa, joissa sijaista ei voida palkata, koska rikosrekisteriote ei ole saatavissa välittömästi. Muutos voi myös hidastaa merkittävästi erityisesti sijaisrekrytointeja sosiaali- ja terveydenhuollossa, varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa aiheuttaen merkittävästi lisää hallinnollista taakkaa

Valiokunnan lausunto LaVL 10/2024 vp

työnantajille. Työ- ja elinkeinoministeriö puoltaa oikeutta, mutta ei velvollisuutta, selvittää rikostausta enintään kolme kuukautta kestävässä työntekotilanteissa pitäen erityisen tärkeänä saada hieman joustoa ehdotetun selvittämisvelvollisuuden pakollisuuteen lyhytkestoisissa työtehtävissä.

Oikeusministeriö on työntekijöitä koskevassa kysymyksessä yhtynyt työ- ja elinkeinoministeriön kantaan ja vapaaehtoistoiminnan osalta katsonut, ettei se vastusta rikosrekisteriotteen hankkimisvelvollisuutta, mutta katsoo, että direktiiviehdotukseen tulee myös tältä osin saada kansallista liikkumavaraa.

Lakivaliokunnan kuulemat vapaaehtoistoiminnan edustajat ovat vuorostaan katsoneet, että ehdotetusta muutoksesta aiheutuisi merkittäviä ongelmia erilaisten järjestötoimintojen järjestämiselle. Järjestöillä on Suomessa merkittävä rooli esimerkiksi erilaisten lasten ja nuorten urheiluharrastusten ja muun ryhmätoiminnan järjestämisessä, ja ne tuottavat myös suurehkon osan lastensuojelu- ja varhaiskasvatuspalveluista, mikä edellyttää järjestöiltä laajaa vapaaehtoisverkostoa ja tarvittaessa kykyä lyhytaikaisten sijaisten nopeaan rekrytointiin. Vapaaehtoistoiminnan edustajien mukaan ehdotettu velvollisuus saattaa osittain edistää lasten ja nuorten turvallisuutta, mutta samalla se kuormittaa merkittävästi järjestökenttää ja voi myös tarkoittaa vapaaehtoistehtävien ja vapaaehtoistojen määrän laskua. Jos vapaaehtoisten rikostaustan tarkistaminen säädetään velvollisuudeksi, tulisi velvollisuuden vapaaehtoistoimintaa edustavien mielestä kohdistua pidentämissä vapaaehtoistyösuhteisiin sekä tehtävän hoitamiseen yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa alaikäisen henkilökohtaista koskemattomuutta ei muista toimista huolimatta voida kohtuudella turvata.

Edellä esitetyn ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta lausuu seuraavaa.

Lakivaliokunta korostaa suhtautuvansa ehdotetun artiklan tavoitteeseen ehdottoman myönteisesti, sillä on erittäin tärkeää pyrkiä estämään lasten turvallisuutta vaarantavista rikoksista aiemmin tuomittujen henkilöiden toimiminen lasten parissa.

Direktiiviehdotuksen velvollisuus selvittää lasten kanssa työskentelevien ja vapaaehtoisten rikostausta on kuitenkin ehdoton eikä se mahdollista, että asiasta voitaisiin miltään osin säätää kansallisesti toisin. Lakivaliokunnan mukaan muutosehdotuksen vaikutuksia sekä hyötyjä ja haittoja on jatkoneuvotteluissa aiheellista arvioida vielä huolellisesti erilaisten palvelujen, tehtävien ja vapaaehtoistoiminnan järjestämisen sekä lasten ja heidän perheidensä kannalta. Olennaista on, että rikostaustan selvittämistä koskeva sääntely on tarkoituksenmukaista ja oikeasuhtaista tavoitteisiin nähden. Merkityksellistä on arvioida tarkemmin muun muassa ehdotetun muutoksen taloudellisia vaikutuksia ja hallinnollista taakkaa huomioiden myös rikosrekisteriotteiden saatavuuteen, toimitusaikaan ja maksullisuuteen liittyvät kysymykset. Kaiken kaikkiaan valiokunta katsoo, että ehdotettuun artiklaan tulee pyrkiä saamaan riittävästi joustavuutta ja liikkumavaraa, jotta asiasta voidaan säätää kansallisesti mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla.

Tässä yhteydessä lakivaliokunta myös muistuttaa asiaa koskevista kansallisista selvitystarpeista. Eduskunta on viime vaalikaudella edellyttänyt valtioneuvoston ryhtyvän pikaisesti selvittämään ja arvioimaan kokonaisvaltaisesti lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseen liittyvää lainsäädäntöä ja sen uudistamistarpeita, erityisesti mahdollisuuksia laajentaa rikostaustan

Valiokunnan lausunto LaVL 10/2024 vp

selvittämisvelvollisuutta ja nopeuttaa rikosrekisteriotteen saamista, sekä tarvittaessa valmistelemaan asiaa koskevat lainsäädäntöehdotukset (EV 78/2021 vp). Niin ikään lakivaliokunta on katsonut lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisen osalta, että vapaaehtoisuudelle perustuvan ratkaisun soveltamista ja toimivuutta tulee seurata tarkoin ja kokemusten perusteella arvioida, onko sääntelyä aiheellista tarkistaa (ks. LaVM 16/2013 vp, s. 4).

Uhrin asema sekä suojelu ja tukipalvelut

Valiokunta kannattaa direktiiviehdotuksen tavoitteita eri tavoin edistää ja varmistaa seksuaalirikoksen uhriksi joutuneen lapsen asemaa rikoksen selvittämisessä ja tutkinnassa sekä parantaa lapsen tukipalveluja (21—23 artikla). Valiokunta pitää tärkeänä, että lasten erityisaseman ja tarpeiden huomioimiseen kiinnitetään jatkoneuvotteluissa erityistä huomiota.

Kansallinen koordinaatio

Direktiiviehdotus edellyttää jäsenvaltioiden tehostavan kansallista lastensuojelullista yhteistyötä paremmalla järjestäytymisellä ja koordinoinnilla (24 ja 25 artikla). Valiokunta yhtyy valtioneuvoston kirjelmässä esitettyyn siitä, että kansallista koordinaatiota tulisi jatkossa kehittää edelleen ja vastuut toiminnasta määritellä nykyistä selvemmin vastaamaan direktiiviehdotuksessa esitettyä (ks. U, s. 19). Valiokunta korostaa erityisesti ministeriöiden välisen yhteistoiminnan ja koordinaation merkitystä.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Lakivaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa edellä esitetyin täsmennyksin ja täydennyksin valtioneuvoston kantaan.

Valiokunnan lausunto LaVL 10/2024 vp

Helsingissä 8.5.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Juho Eerola ps
jäsen Elisa Gebhard sd
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Aleksi Jäntti kok
jäsen Mari Kaunistola kok
jäsen Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Minja Koskela vas
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Timo Mehtälä kesk
jäsen Maria Ohisalo vihr
jäsen Eemeli Peltonen sd
jäsen Susanne Päivärinta kok
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Juha Viitala sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila